

ВИДИ ПОГРОЗ ЗА ЇХ ЗМІСТОМ

OF THE TYPES OF THREATS IN ACCORDANCE TO THEIR CONTENT

Самошенко І.В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права № 2
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню видів погроз за їх змістом у кримінальному праві. Проводиться аналіз норм Кримінального кодексу України, які передбачають відповідальність за погрозу. Обґрунтовується значення змісту погроз за їх оцінкою суспільної небезпеки. Наводиться аргументація щодо тлумачення та застосування кримінально-правових норм про погрозу у процесі кваліфікації вчиненого злочину.

Ключові слова: види погроз, погроза насильством, розповсюдженням відомостей, що ганьблять потерпілого або які він бажає зберегти в таємниці, пошкодженням або знищенням майна.

Статья посвящена исследованию видов угроз по их содержанию в уголовном праве. Проводится анализ норм Уголовного кодекса Украины, которые предусматривают ответственность за угрозу. Обосновывается значение содержания угроз по их оценке общественной опасности. Приводится аргументация в отношении толкования и применения уголовно-правовых норм об угрозе в процессе квалификации совершенного преступления.

Ключевые слова: виды угроз, угроза насилем, распространением сведений, позорящих потерпевшего или которые он желает сохранить в тайне, повреждением или уничтожением имущества.

The article is devoted to the research of the types of threats in accordance to their content in criminal law. An analysis of the Ukrainian Criminal Code norms, which provide for responsibility for the threat, is conducted. The significance of the content of threats on their assessment of the public security is substantiated. Arguments are given with regarding the interpretation and application of criminal norms on the threat in the process of qualification of the committed crime.

Key words: types of threats, threat of violence, spread of disgracing information about injured or that he wishes to keep secret, damaging or destruction of property.

Постановка проблеми. У чинному КК України можна нарахувати більш ніж 70 статей (частин), якими передбачена відповідальність за різні види погроз. Причому спостерігається тенденція до збільшення числа таких норм. Оновлення кримінального законодавства в останні роки відбувається на фоні злочинності, яка постійно зростає. Виникнення нових, нетипових видів і форм вираження погроз у Кримінальному кодексі (далі – КК) часто викликає труднощі в осіб, які займаються правозастосовчою діяльністю. Це призводить до протиріччя у тлумаченні зазначених правових норм. Тому правильна законодавча регламентація відповідальності за різні види погроз, що забезпечує його застосування, викликає необхідність наукової розробки цієї проблеми.

Стан опрацювання. Погроза належить до найдавніших злочинів – тому наукові дослідження відповідальності за неї почалися давно. У наукових працях представників як класичної школи, так і соціологічного напрямку за кордоном, а також у дослідженнях вчених, які працювали в XIX – XX ст. в Україні, багато уваги приділяється кримінально-караній погрозі. Виходячи із принципу наступності в науці та законодавстві, говоримо про необхідність аналізу як праць вчених різних країн, так і законодавства того часу.

Багато положень, які у свій час були висловлені в науці, а також законодавче закріплення відповідальності за погрозу не втратили свого значення і тепер. Між тим залишається безліч дискусійних, малодосліджених питань. Від якості наукових роз-

робок залежить і вирішення питань вдосконалення кримінального законодавства та правозастосовної практики.

Мета дослідження полягає в теоретичному вивченні проблеми з використанням історичного й емпіричного матеріалів, на підставі чого постає завдання простежити видові особливості погрози, і з врахуванням тенденції розвитку кримінального законодавства про погрозу відпрацювати та науково обґрунтувати конкретні регламентації з вдосконалення практики його застосування.

Виклад основного матеріалу. У КК України зміст погроз закріплено шляхом вказівки на певне благо, якому винна особа обіцяє завдати шкоди. У якості таких благ виступають: життя людини (ст. 129; 189 ч. 2; 206 ч. 2; 2062 ч. 2; 280 КК та ін.); її здоров'я (ст. 189; 206 ч. 2; 2062 ч. 2; 346 ч. 1; 405 ч. 1 КК та ін.); свобода (ст. 346 ч. 1; 444 ч. 2 КК); честь і гідність (ст. 189; 154 ч. 2; 386 КК); майно (ст. 189; 195; 154 ч. 2; 157 ч. 2; 345 ч. 1 КК та ін.); інші блага (ст. 189 КК). Тому, залежно від характеру тих або інших благ, погрози можуть підрозділятися на види, згрупуватися за особливостями відомостей, якими погрожують, а саме: на погрози фізичної, моральної, матеріальної, іншої шкоди [1, с. 701].

Найбільш типовими для кожної з цих різновидів виступають: 1. погроза насильством; 2. погроза розповсюдженням відомостей, що ганьблять потерпілого або які потерпілий бажає зберегти в таємниці; 3. погроза пошкодженням або знищенням майна. Отже, розглянемо кожен з них.

1) *«Погроза насильством»* становить залякування застосуванням насильства щодо потерпілого або інших осіб. Така погроза зазначається в статтях КК, де закріплюється одним із двох способів: як *самостійний злочин* або як *спосіб вчинення злочину*. Зазвичай погрози визначаються за своїм певним змістом, окрім випадків, передбачених ст. 161 ч. 2 КК, де вказується лише на сам факт погрози.

В Особливій частині КК такі погрози як самостійний злочин передбачені у 8 видах: погроза вбивством (ст. 129), погроза вчинити терористичний акт (ст. 258 ч. 1), погроза щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 ч.1), погроза щодо державного або громадського діяча (ст. 346 ч. 1), погроза щодо службової особи або громадянина, який виконує громадський обов'язок (ст. 350 ч. 1), погроза щодо судді, народного засідателя або присяжного (ст. 377 ч. 1), погроза щодо захисника або представника особи (ст. 398 ч. 1), погроза щодо начальника (ст. 405 ч. 1).

Як спосіб вчинення злочину погроза значно частіше зазначається в законі та має різноманітні вирази її закріплення, наприклад, як «погроза насильством» (ст. 345 ч. 1; 377 ч. 1; 398 ч. 1 і ст. 1501 ч. 2; 157 ч. 2; 174 КК та ін.); «погроза насильством, яке є небезпечним для життя чи здоров'я» (ст. 149 ч. 3; 187; 289 ч. 3 КК); «погроза насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я» (ст. 149 ч. 2; 186 ч. 2; 289 ч. 2; 308 ч. 2; 312 ч. 2 КК); «погроза фізичним насильством» (ст. 152, 153 КК).

У літературі її іноді називають «погрозою насильством над особистістю» та ін. [2, с. 222]. Однак у подібних уточненнях, а саме у буквальному вказівці про направленість насильства проти особистості, немає необхідності. У КК поняття «насильство» не використовується у якомусь іншому сенсі, крім сенсу фізичного впливу на людину (особу, особистість).

Також можна зустріти і дещо інше розуміння терміну «насильство». Зокрема, про т. зв. «насильство над речами» як різновид насильства говорять А. Фейербах [3, с. 228], Ф. фон Ліст [4, с. 58], Я.М. Брайнін [5, с. 87] та ін. «Насильство над речами» знаходить своє закріплення в ст. 285 КК Нідерландів, ст. 285 КК Швейцарії, у назві розділу 13 гл. 1 КК Італії. Звід Законів США (розділ 18, § 16) визначає «насильницький злочин» посяганням, елементом якого виступає застосування, спроба застосування або погроза застосування фізичної сили щодо особи чи майна. У КК штату Огайо у роз'ясненні поняття «насильство» вказується на те, що це є будь-яке насильство, яке здійснюється яким-небудь способом щодо особи чи речі. Розуміння «насильства», яке включає, окрім фізичного впливу на людину, ще і вплив на майно, широко не відоме кримінальному праву України. Воно не відоме законодавству та не використовується у сучасній правозастосовній практиці. Тому було б доречним, як справедливо стверджує М.І. Панов, описувати цю погрозу в законі не інакше, як «погроза насильством» [6, с. 429].

Залежно від ступеня тяжкості насильства, яким обіцяють завдати шкоди, така погроза може бути розподілена на погрозу насильством, небезпечним для

життя чи здоров'я, та погрозу насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я. Перша з них передбачена в якості обов'язкового альтернативного способу вчинення злочину та має свої підвиди: а) погрозу насильством, небезпечним для життя, б) погрозу насильством, небезпечним для здоров'я.

Погроза насильством, небезпечним для життя – це погроза вбивством (однієї особи / наприклад, у випадках, передбачених ст. 129 КК / або однієї чи більше осіб / щодо «погрози знищенням людей», передбаченої ст.147 ч. 2 КК), замах на вбивство, а також спричинення тяжких тілесних ушкоджень, небезпечних для життя потерпілого.

Погроза насильством, небезпечним для здоров'я – це погроза спричинення тяжких тілесних ушкоджень, небезпечних для здоров'я, середньої тяжкості тілесних ушкоджень і погроза нанесенням легких тілесних ушкоджень, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності. Сюди слід також віднести і погрозу згвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом.

Погрозами насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я, охоплюються погрози нанесенням легких тілесних ушкоджень, що не спричинили короточасного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності, а також нанесення ударів, побоїв, мордування, викрадення, незаконного обмеження чи позбавлення волі; вчиненням інших насильницьких дій.

2) *«Погроза розповсюдження відомостей, які ганьблять потерпілого»* або *«погроза розповсюдження відомостей, які потерпілий бажає зберегти у таємниці»*. У кримінальному праві України така погроза не виступає в якості самостійного злочину. Вона закріплена як засіб досягнення бажаної злочинцем мети у ст. 154 ч. 2, 189, 386 КК. У сукупності з вимогою, яка приєднується до погрози, вона складає поняття «шантаж».

Вперше серед зарубіжних КК шантаж (франц. *chantage*) був введений у 1863 р. в § 400 КК Франції 1810 р., де він розглядався в якості однієї з форм вимагання. «Беззахисне становище честі осіб, – пише І. Баженов, – викликало бажання захищати її, що і було зроблено разом з охороною їх репутації одною загальною постановою про шантаж» [7, с. 342]. Зараз за КК Франції 1992 р. (ст. 312-10) шантаж визначається як залякування погрозою викрити або розголосити з певною метою факти, відомості, секретну інформацію, цінні папери, матеріальні цінності, грошові кошти, які можуть скомпрометувати, зганьбити кого-небудь.

У чинному КК України міститься пряма вказівка на шантаж у ст. 120, 149, 2581, 303 як на один зі способів вчинення таких злочинів. Крім того, у ст. 154 ч. 2 і ст. 386 КК говориться про вчинення цих злочинів під погрозою розголошення відомостей, які ганьблять потерпілих чи їхніх близьких родичів, а в ст. 189 КК – про погрозу розголосити відомості, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці. Зі сказаного можна зробити висновок,

що у всіх вказаних випадках законодавець також має на увазі саме шантаж як один зі способів вчинення таких злочинів. Отже, законодавець не тільки прямо закріпив у КК поняття шантаж, але і дещо розширив його зміст, передбачивши різні види погроз під час вчинення шантажистських дій.

У складі вимагання мета отримання незаконної майнової вигоди шляхом застосування погроз є умовою, яка дозволяє віднести шантаж до числа корисливого примушування. Порівняно із шахрайством, недійсність «угоди», а з нею – і порочність волі зумовлена тим, що потерпілий передає майно, надає права на майно або вчиняє будь-які дії майнового характеру під впливом омани, яка виникла внаслідок обману чи зловживання довірою. Потерпілий же від шантажу, як і в останніх випадках вимагання, примушується до задоволення пред'явленої йому майнового вимоги, усвідомлюючи неправомірність її характеру.

Серед погроз у складі вимагання, до яких належать погроза насильством і погроза пошкодження чи знищення майна, погроза розголошення відомостей, які потерпілий бажає зберегти у таємниці, виділяється рядом своїх індивідуальних рис. За цієї погрози винна особа залякує потерпілого вчиненням як злочинного діяння, тобто такого, яке, окремо взяте само по собі, є самостійним злочином (наприклад, завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину (ст. 383 КК)), так і діяння не злочинного (правомірного) (наприклад, дифамація та ін.). Тому зміст шантажистських погроз ширший, ніж у погроз насильством або погроз пошкодженням чи знищенням майна, зміст яких складається лише з протиправного зла.

До особливостей шантажу можна віднести і той факт, що погроза викриття викликає іноді у потерпілого «не стільки почуття страху, скільки впевненість у вигідності купити мовчання винного» [8, с. 74] як гарантію того, що відомості, які компрометують потерпілого, не будуть розголошені та не стануть відомі особам, яким вони доти не були доступні.

Зазвичай шантажистські погрози мають меншу суспільну небезпеку, ніж інші види погроз – погроза насильством, погроза пошкодженням чи знищенням майна. Відмінність у небезпеці цих погроз відображено, наприклад, у КК Нідерландів, КК Норвегії, КК Франції, де встановлюється менш сурове покарання за шантаж. Чинному КК України диференціація відповідальності залежно від характеру погрози невідома, і суду надається право враховувати її лише у визначенні покарання за вимагання (ст. 189 КК) щодо погроз, передбачених ст. 154 ч. 2 та ст. 386 КК.

Водночас постає питання про те, які саме відомості належить вважати такими, що «ганьблять потерпілого». У літературі відповідь на це питання дається різним чином. Так, Я.М. Брайнін відносить до таких, що ганьблять потерпілого, відомості, які здатні «спричинити шкоду репутації потерпілого» [5, с. 87], а В.І. Тютюгін вказує, що «такими є відомості, які принижують честь і гідність особи» [9, с. 882]. З цими думками варто погодитися, адже

погроза у разі шантажу містить у собі посягання, які є небезпечними для таких особистих благ людини, як честь, гідність, добре ім'я, репутація тощо [10, с. 202]. Таке твердження також впливає з етичологічного тлумачення слова «ганьба», тобто безчестя, недобра слава, паплюження, ганебне, принизливе становище, яке викликає презирство і зневагу [11, с. 570]. Отже, можна вважати, що змістом «відомостей, які ганьблять» охоплюються будь-які непривабливі подробиці особистого життя, інтимних його сторін, професійної, службової, громадської діяльності потерпілого, а також інші обставини, які стосуються його чи близьких до нього осіб. Напевно, саме такими мотивами керувався і законодавець, визначаючи шантаж як кримінально-каране діяння.

У цілому визнання тих чи інших відомостей такими, що ганьблять, є питанням конкретного факту, який розглядається судом на підставі зібраних у справі доказів. Щодо того, якими критеріями слід керуватися, в літературі єдності немає. Так, на думку М.С. Таганцева, у визначенні ганебного характеру відомостей вирішальне значення мають погляди, які існують у суспільстві, причому слід брати до уваги особливості оточення, до якого належить потерпілий [12, с. 920]. Інакше кажучи, оцінюючи відомості як такі, що ганьблять, слід виходити з об'єктивного критерію. Протилежну позицію висловлював М.М. Гродзинський. Згідно з його поглядами, оцінка характеру відомостей, які підлягають розголошенню, повністю залежить від суб'єктивного ставлення до них самого потерпілого, тобто визначальним визнавався суб'єктивний критерій [13, с. 436].

Як бачимо, наведені погляди є діаметрально протилежними і не зовсім коректними. Так, врахування лише об'єктивного критерію не дає можливості охопити поняттям «шантаж» ті види погроз, які за змістом начебто і не містять ганебних відомостей, але «межують» із ними. Тут маються на увазі обставини, які «кидають тінь» на минуле або сьогодення потерпілого, тобто мають лише відтінок, певний «наліт» ганебності. З огляду на мораль, яка панує у суспільстві, до таких суміжних фактів належить, наприклад, наявність у особи, яку шантажують, венеричного захворювання або СНІДу, що ставить під сумнів пристойність її статевих зв'язків, та ін.

Таким чином, перша позиція штучно звужує можливі межі шантажу. З іншого боку, зведення цього діяння лише до суб'єктивних оцінок потерпілого надмірно розширює зміст погроз у шантажі. Запропонований суб'єктивний критерій у визначенні шантажу страждає відсутністю чіткого розмежування між злочинним і незлочинним, породжує ускладнення в однаковому розумінні ознак цього діяння у всіх випадках його вчинення. Караність дій шантажиста не повинна повністю ставитися у залежність від сприйняття змісту погрози конкретним потерпілим. Адже можуть мати місце випадки, коли обставини, розголошенням яких погрожує винний і які об'єктивно не містять у собі нічого поганого (наприклад, погроза розповсюдити відомості про те, що потерпілий таємно від усіх вважає себе нащад-

ком знатного роду і не хоче, щоб про це дізналося його оточення), потрібно буде розглядати як ганебні лише з огляду на те, що їх такими вважає сам потерпілий. Як справедливо вже зазначається в літературі, «закон, охороняючи від свавілля, не може санкціонувати свавілля» [7, с. 351].

Для усунення вказаних протиріч у науці кримінального права було запропоновано компромісне вирішення питання. Так, деякі автори висловили думку, що оцінювання відомостей, як таких, що ганьблять, необхідно здійснювати, виходячи не тільки з вимог моралі, але із врахуванням суб'єктивного до них ставлення самого потерпілого [14, с. 393]. Пізніше це твердження було підтримане й у п. 15 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 5 «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» [15, с. 6]. Інші висловлювали думку, що визнання того, були чи ні розголошені відомості ганебними, слід здійснювати з позиції шантажиста [16, с. 38].

Вважаємо, що в дискусії є правими ті автори, які поряд із об'єктивним критерієм беруть до уваги і суб'єктивну оцінку вчиненого як потерпілим, так і самим шантажистом [17, с. 35]. Саме такий підхід дозволяє найповніше враховувати особливості шантажу у кожному випадку його вчинення. У зв'язку з цим певного значення набуває встановлення характеру взаємовідносин винного і потерпілого у разі шантажу. Адже досить часто саме на індивідуальних якостях сприйняття потерпілого і будується розрахунок шантажиста у визначенні їм вибору ефективного засобу примусу. Будучи обізнаним із таємницями потерпілого або його близьких, а також погрожуючи зганьбити їхню репутацію, винна особа вважає, що відомості, розголошення яких вона погрожує, сприйматимуться потерпілим як такі, що ганьблять, тобто саме так, як того бажає шантажист. Отже, сприйняття потерпілого повинно виступати своєрідним «віддзеркалюванням» умислу шантажиста.

Водночас слід зазначити, що не кожне посягання на честь і гідність особи, яку шантажують, є таким, що її ганьбить. Тому не можуть розглядатися як шантаж за ст. 154 ч. 2 та ст. 386 КК погрози образою. Образа за своєю сутністю не має на меті зганьбити добре ім'я потерпілого, а спрямована лише на те, щоб його скривдити чи принизити.

Крім відомостей, які «ганьблять потерпілого», до змісту погроз у разі шантажу належать і «відомості, які потерпілий бажає зберегти у таємниці». Під такими відомостями слід розуміти будь-які факти з минулого або сьогочасного життя потерпілого або його близьких родичів (навіть вже померлих), розголошення яких може спричинити шкоду їхній честі та гідності. Такі відомості можуть стосуватися як поведінки самого потерпілого чи його родичів, так і інших життєвих обставин, до яких хтось із них був причетний. Розголошені відомості можуть бути такими, що ганьблять потерпілого, а можуть і не мати такої ознаки. Тому за змістом погроза розголосити відомості, які потерпілий бажає зберегти в таємниці,

є дещо ширшою, ніж загроза розголосити відомості, які ганьблять потерпілого.

Судова практика обґрунтовано розглядає як шантаж і погрозу розголосити особисті таємниці потерпілого, наприклад, таємницю усиновлення, відомості про проведення медичного огляду чи наявність медичного діагнозу. Також сюди можна віднести і погрозу розголосити відомості про вчинення або причетність потерпілого до якого-небудь злочину, адже такі факти можуть кинути тінь на репутацію потерпілого чи його близьких, зруйнувати їм кар'єру, особисте життя тощо. Не має значення характер і ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину, реальна можливість притягнення до кримінальної відповідальності або звільнення від неї, наприклад, за амністією (ст. 86 КК), у зв'язку зі зміною обстановки (ст. 48 КК), закінченням строків давності (ст. 49 КК) тощо.

Так, «особа 2», визнана винною у вимаганні, з метою незаконного придбання майна потерпілого («особа 3») шантажувала останнього погрозами заявити в органи міліції (поліцію) про те, що потерпілий вчинив у минулому злочин [18]. Судом був встановлений факт здійснення вимагання із застосуванням погрози розголошення відомостей, які потерпілий бажає зберегти в таємниці.

Слід відзначити, що така погроза знайшла своє законодавче закріплення, наприклад, у § 266 п. 2 КК Норвегії – як погроза обвинуваченням або заявою з приводу караного діяння, в ст. 281 гл. 28 КК Данії – як погроза порушенням неправдивого обвинувачення у злочинній чи ганебній поведінці, § 155.05.Е штату Нью-Йорк – як погроза обвинувачення у вчиненні злочину або інсценувати умови, за яких обвинувачення буде пред'явлено.

Також за чинним КК України до шантажу можна віднести, крім погрози розголосити відомості про вчинений злочин, і обіцянки оголосити про вчинене потерпілим чи його близькими іншого правопорушення. Дійсно, таке розголошення іноді може бути дуже небажаним для потерпілого, зокрема, якщо особа була звільнена від покарання з випробуванням (ст. 75–79 КК), то будь-яке розголошення факту вчинення нею адміністративного чи дисциплінарного проступку може потягти за собою скасування звільнення від покарання і направлення її для реального відбування покарання, призначеного за вироком суду.

Ступінь достовірності (дійсності або помилковості) цих відомостей для наявності шантажу значення не має. Вважаємо, що при шантажі вирішальним є сам характер відомостей, які ганьблять потерпілого, а також те, що потерпілий бажає зберегти їх у таємниці.

Коли шантажист реалізує виражені потерпілому погрози, зміст яких складає протиправне зло, вчинене не охоплюється ні складом вимагання (ст. 189 КК), ні складом злочинів, передбачених ст. 120, 258¹, 303 КК. Тому вчинене підлягає кваліфікації за сукупністю злочинів: вимагання (доведення до самогубства, втягування у вчинення терорис-

тичного акту, втягування до заняття проституцією) та порушення таємниці листування, телефонних переговорів, телеграфної або іншої кореспонденції (ст. 163 КК), розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) (ст. 168 КК), завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину (ст. 383 КК) та ін. [19, с. 11].

3) *«Погроза пошкодженням або знищенням майна»*. Цей вид погрози описаний у законі двоякий чином: як самостійний злочин у ст. 346 ч. 1, 350 ч. 1, 377 ч. 1, 398 ч. 1, 405 ч. 1 КК та ін. (усього – 8 погроз) і як спосіб вчинення злочину у ст. 157 ч. 2, 189, 206, 355, 386 КК та ін. (з уточненням, що в ст. 195, 280, 386 КК говориться тільки про погрозу знищенням майна).

За особливостями законодавчого опису в КК зарубіжних країн такий вид погрози представлений дуже широко. Так, в ст. 151 КК Грузії говориться про погрозу знищення майна, ст. 115 КК Казахстану – погрозу знищення майна підпалом, вибухом або іншим загально небезпечним способом, ст. 282 КК Польщі – погрозу насильницьким посяганням на майно, ст. 322-12 КК Франції – погрозу знищення, пошкодження або псування майна, способом, шкідливим для людей, ст. 222 КК Японії – погрозу спричинення шкоди майну.

Чинний КК України говорить про погрозу пошкодженням або знищенням майна*. За своїм юридичним значенням – або щодо погрози пошкодженням, або щодо погрози знищенням майна – вони є рівнозначними, та їх відмінність не впливає на кваліфікацію вчиненого.

Під погрозою пошкодженням майна слід розуміти залякування погіршенням якості, зменшення цінності майна або приведення на деякий час у часткову чи повну непридатність, внаслідок чого воно не може бути використане за призначенням або його використання стає ускладненим.

Погроза знищення майна – це залякування доведенням майна до повної (часткової) непридатності щодо його цільового призначення, коли воно фактично перестає існувати або повністю втрачає свою цінність і не придатне до поновлення.

Е.Я. Немировський вважав, що у разі погрози знищення майна небезпеці повинна піддаватися значна частка або усе майно, а не якась окрема річ [20, с. 351]. Але таке розуміння закону не витікає з його змісту. Якщо допустити, що конкретна річ виступає складовою часткою, навіть незначною, усього майна, яке перебуває у кого-небудь у власності, то погрозою знищити або пошкодити цю річ винна особа одночасно руйнує стан безпеки коло того майна, котре знаходиться у власника. Не можна впливати на частку цілого, не впливаючи на ціле. Крім того, слід враховувати і властивості самої речі. Один предмет може бути більш цінним, ніж уся інша майнова маса власності (наприклад, антикваріат; річ, яка має особливе історичне значення; унікальний дослідний зразок).

Належність майна оцінюється в КК по-різному. У ст. 206, 280, 350 ч. 1 КК винна особа погрожує знищити майно, яке знаходиться у власності потерпілого або його близьких. За ст. 154 ч. 2, 189, 345 ч. 1, 346 ч. 1, 355 ч. 1, 377 ч. 1, 398 КК – це майно того, кому погрожують або його близьких родичів, а за ст. 3451 ч. 1 КК – ще і членів його сім'ї.

Торкаючись погрози знищенням чужого майна, тобто такого, яке не є власністю ні потерпілого, ні його близьких, В.О. Владимиров та Ю.Г. Ляпунов вважали мало ймовірним, щоб вона була здатна здійснити на того, кому погрожують, психічний вплив, на який розраховує злочинець [21, с. 202]. Однак можна погодитися з тими авторами (наприклад, В.М. Куц та ін.), які виступають проти такого обмеження поняття погрози. На практиці можуть виникати випадки, коли погрози були адресовані вимагачем щодо майна, яке ані тому, кому погрожують, ані його близьким не належало [22, с. 11], і які за ефектом впливу на потерпілого мало чим відрізнялися від інших погроз при вимаганні. У підсумку винна особа може і не знати, кому саме належить майно. Тому М.І. Мельник обґрунтовано пропонує виключити із закону про вимагання вказівку на належність майна, пошкодженням або знищенням якого погрожує вимагач [23, с. 14]. Таку пропозицію є підстави розповсюдити і на інші випадки таких погроз (наприклад, у ст. 280, 386 КК та ін.). Головним тут визначається не те, кому належить майно, а те, що потерпілий всерйоз зацікавлений у цілісності цього майна або ж несе відповідальність за його збереження.

Розмір майна, якому обіцяють завдати шкоди, встановлюється судом і залежить від конкретних обставин справи. Тут потрібно враховувати цінність (у виразі вартості), цільове призначення, значення для потерпілого та ін. У силу цього кримінально-карними належить вважати погрози пошкодженням або знищенням малоцінної речі, яка має особливе значення для того, кому погрожують (наприклад, сімейна реліквія).

Спосіб погрози на кваліфікацію впливу не має. Різниця у ступені суспільної небезпеки, яка пов'язана зі способом можливого виконання погрози, підлягає врахуванню у призначенні покарання. Винятки складають погрози, передбачені ст. 195 та ст. 350 ч. 1 КК. Здійснення погрози знищення майна (ст. 195 КК) можливе «шляхом підпалу, вибуху або іншим загально небезпечним способом», а погрози знищенням або пошкодженням майна (ст. 350 ч. 1 КК) – «загально небезпечним способом».

4) Щодо *«погроз іншою шкодою»*, то серед них важко виділити яку-небудь типову (домінуючу). Зазвичай це погрози обіцянкою вчинити яке-небудь протиправне або правомірне діяння, яке наносить шкоду законним правам та інтересам громадян. Про такі погрози прямо сказано в ст. 189 КК, а саме: погроза обмеження прав, свобод або законних інтересів – погроза обмежити потерпілого в праві на свободу пересування, зустрічі і спілкування з певними особами, вільного вибору місця проживання, на сво-

*У ст. 154 ч. 2 КК йдеться ще і про погрозу вилученням майна.

боду світогляду і віросповідання, на підприємницьку діяльність тощо [24, с. 484].

Також вони можуть витікати зі змісту термінів і понять, які вказані в тексті закону. Так, у переважній більшості такого роду погрози зустрічаються у разі:

а) примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 ч. 1 КК) – погрози звільненням, зменшенням заробітної платні, накладенням стягнення, позбавленням матеріальної підтримки та ін.;

б) вимагання неправомірної вигоди (п. 5 примітки до ст. 154 ч. 2 КК) – погрози вчинення дій або бездіяльності з використанням свого становища, наданих повноважень, влади, службового становища стосовно особи, яка надає неправомірну вигоду;

в) примушування давати показання (ст. 373 КК) – погрози погіршити становище того, кого допитують,

притягнути до відповідальності близьких, здійснити на них тиск та ін.

Усі проаналізовані види погроз іншої, а рівно фізичної, моральної, матеріальної шкоди своєрідним чином трансформуються відповідно до погроз, зміст яких у законі не розкривається, тобто стосовно погроз із «неконкретизованим» змістом [25, с. 181]. Таке має місце щодо погрози, передбаченої в ст. 161 ч. 2 КК. Тут потенційно можлива погроза будь-якому правохоронному благу.

Висновки. Наукові розробки щодо аналізу різних видів погроз повинні сприяти подоланню труднощів, що виникають у кваліфікації вчиненого, відмежуванню погроз за суміжними ознаками, для проведення розмежування злочинної і незлочинної погрози.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Велика українська юридична енциклопедія. Х.: Право, 2017. Т. 17: Кримінальне право. 1064 с.
2. Советское уголовное право. Часть Особенная: учеб. пособ. / под ред. Е.А.Смирнова и А.Ш. Якупова. К.: НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1975. 343 с.
3. Фейербах А. Уголовное право. СПб.: Медицинская типография, 1810. 330 с.
4. фон Лист Ф. Учебник уголовного права. Особенная часть. М.: Т-во типограф. А.И. Мамонтова, 1905. 409 с.
5. Брайнин Я.М. Советское уголовное право. Часть Особенная. К.: Изд-во Гос. ун-та им. Т.Г. Шевченко, 1952. 111 с.
6. Панов М.І. Вибрані наукові праці з проблем правознавства. К.: ІнЮре, 2010. 812с.
7. Баженов И. Шантаж как уголовное преступление. Юридический Вестник. Изд. Москов. город. о-ва. М.: Типография К. Индриха, 1878. № 2–3. С. 191–208.
8. Соловьев С. Шантаж. Журнал Мин-ва юстиции. СПб.: Типография Правит. Сената, 1898. № 6. С. 67–93.
9. Баулін Ю.В., Борисов В.І., Тютюгін В.І. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Х.: Право, 2013. Т. 2. 1040 с.
10. Плец М. Шантаж. Журнал Мин-ва юстиции. СПб.: Сенатская типография, 1905. № 6. С. 195–207.
11. Новый тлумачний словник української мови: у 4 т. К.: Аконті, 2000. Т. 1. 910 с.
12. Таганцев Н.С. Уголовное Уложение 22 марта 1903 г. СПб.: Гос. типография, 1904. 1122 с.
13. Уголовный кодекс Советских республик / текст и постатейный комментарий под ред. С.М. Канарского. Х.: Гос. изд-во Украины, 1928. 588 с.
14. Уголовный Кодекс Украинской ССР: Научно-практический комментарий. К.: Политиздат Украины, 1978. 683 с.
15. Вісник Верховного Суду України. 2008. № 7. С. 1–8.
16. Клименко В.А., Мельник Н.И. Уголовно-правовая борьба с вымогательством индивидуального имущества граждан: учеб. пособ. К.: Украинская академия внутренних дел, 1993. 92 с.
17. Куц В.Н. Ответственность за вымогательство. Рад. право. 1986. № 3. С. 33–36.
18. Рішення № 52508903. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52508903>.
19. П. 13 постанови Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 р. № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності». Вісник Верховного Суду України. 2009. № 12. С. 9–16.
20. Немировский Э.Я. Советское уголовное право. Часть Общая и Особенная. Одесса: Одесполиграф, 1926. 363 с.
21. Владимиров В.А., Ляпунов Ю.И. Ответственность за корыстные посягательства на социалистическую собственность. М.: Юрид. лит., 1986. 221 с.
22. Куц В.Н. Ответственность за вымогательство по советскому уголовному праву: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харьков, 1986. 15 с.
23. Мельник Н.И. Уголовная ответственность за вымогательство личного имущества граждан (по материалам Украины): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Киев, 1991. 24 с.
24. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. К.: Юридична думка, 2007. 1184 с.
25. Храмцов О.М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства: монографія. Х.: Ніка Нова, 2015. 472 с.